

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปีพาทย์พื้นเมือง
โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตรฐานช่วงชั้น
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนฉบับนี้ เป็นไปตามเนื้อหาสาระของหลักสูตรท้องถิ่นวงปีพาทย์พื้นเมือง โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา ตำบลชมพู อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับเนื้อหาสาระตามมาตรฐานช่วงชั้น กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

วัตถุประสงค์ในการจัดทำเอกสารประกอบครั้งนี้เพื่อให้ครูโรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยาที่จะเป็นผู้สอนวิชาดนตรีได้ศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาบางเรื่องที่ยังคลุมเครือก่อนทำการสอน เพื่อสร้างความมั่นใจ เพราะครูที่โรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา ไม่มีผู้ใดสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีวิชาเอกดนตรี ในเอกสารประกอบการสอนฉบับนี้จะอธิบายให้ความกระจ่างชัดไว้ทุกเรื่องในเนื้อหาสาระของหลักสูตร

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนวิชาดนตรี ตามหลักสูตรท้องถิ่นวงปีพาทย์พื้นเมือง ของโรงเรียนชุมชนบ้านพ่อนวิทยา ไม่มากก็น้อย อาณิสงฆ์ใด ๆ ที่พึงบังเกิดแก่การที่ได้จัดทำเอกสารฉบับนี้ ผู้จัดทำของอุทิศให้แก่ บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน

(นายประชุม บุญน้อม)

หัวหน้าคณะผู้จัดทำ

สารบัญ

	หน้า
ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3	
บทที่ 1 กำเนิดเสียง และเสียงดนตรี	1
บทที่ 2 จังหวะดนตรี	6
บทที่ 3 การขับร้องเพลงเด็กและการเคลื่อนไหว	12
บทที่ 4 วงดนตรีพื้นเมือง	20
 ช่วงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6	 25
บทที่ 1 องค์ประกอบของดนตรี	26
บทที่ 2 โน้ตเพลงเบื้องต้น	26
2.1 โน้ตไทย	26
2.2 โน้ตสากล	31
2.3 โน้ตเชอเว	38
บทที่ 3 การขับร้องเพลงเดี่ยวและเพลงประสานเสียง	40
บทที่ 4 ดนตรีไทย	43
บทที่ 5 การสืบค้นข้อมูลดนตรี	53
 ช่วงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3	 58
บทที่ 1 บันไดเสียง	59
บทที่ 2 เพลงในสังคมไทย	65
บทที่ 3 วงดนตรีสากลในประเทศไทย	70
บทที่ 4 ศัพท์สังคีตดนตรีพื้นเมือง	75
 บรรณานุกรม	 82

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปีพาทย์พื้นเมือง
โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตรฐานช่วงชั้น

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

บทที่ 1

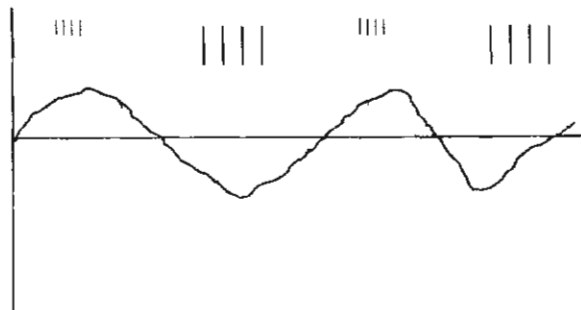
กำเนิดเสียง และเสียงดนตรี

กำเนิดเสียง

ความหมายของเสียง เสียง คือการถ่ายทอดพลังงานจากวัตถุที่มีการสั่นผ่านตัวกลางมายังหูผู้ฟังในลักษณะของคลื่น ซึ่งเราสามารถทดสอบความเป็นคลื่นเสียงได้ โดยทดสอบคุณสมบัติการแทรกสอดและการเลี้ยวเบน พบว่ามีคุณสมบัติเช่นเดียวกับคลื่นน้ำ การถ่ายทอดพลังงานเสียงผ่านอากาศเป็นการถ่ายทอดแบบคลื่นตามยาว คือการสั่นของโมเลกุลของอากาศมีทิศทางขนานกับทิศทางการเคลื่อนที่ของพลังงานเสียง ทำให้เกิดการแตกต่างของความดันเป็นระยะ ซึ่งเมื่อเขียนเป็นกราฟระหว่างความดันที่เปลี่ยนแปลงในตำแหน่งต่าง ๆ ในช่วงหนึ่งจะได้กราฟคล้ายกับภาพของคลื่นตามขวาง ดังนี้

ช่วง ความดันที่ต่างกัน

แหล่งสปริงสัน

การจำแนกชนิดของคลื่นเสียงจะจำแนกตามความถี่ ซึ่งมีหน่วยเป็น เฮิรตซ์ (Hertz) ใช้สัญลักษณ์ย่อคือ (Hz) เสียงที่มีความถี่ต่ำกว่า 20 Hz เรียกว่า อินฟราโซนิก (infrasonic) เสียงที่สูงกว่า 20,000 Hz เรียกว่าอัลตราโซนิก (ultrasonic) ซึ่งเป็นความถี่ที่คนปกติจะไม่ได้ยิน แต่สัตว์บางชนิด เช่น สุนัข ค้างคาว ปลาวาฬบางชนิดจะรับรู้ได้ เสียงที่มีความถี่ระหว่าง 20 - 20,000 Hz เป็นช่วงความถี่ของคลื่นเสียงที่คนปกติรับรู้ได้ เรียกว่า ออดิโอ (audio frequency)

การกำเนิดของเสียงที่เราได้ยินทั่วไปมีแหล่งกำเนิดหลากหลาย ซึ่งสามารถจัดเป็นประเภทของเสียงได้ดังนี้

1. เสียงที่เกิดจากธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงน้ำตกน้ำตก เสียงลมพัด เสียงฟ้าร้อง เสียงคลื่นกระทบฝั่ง เป็นต้น
2. เสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์หรือสัตว์ เช่น เสียงดนตรี เสียงคนพูด เสียงคนร้อง เสียงปืน เสียงเคาะ เสียงตี เสียงปรบมือ เสียงนกร้อง เป็นต้น

เสียงดนตรี

1. ลักษณะเสียงดนตรี เสียงที่เรารับรู้จากการได้ยินได้ฟังมี 2 ประเภท คือ

1.1 เสียงที่ไม่มีระบบแน่นอน (non conventional sound) เป็นเสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ สัตว์ หรือ ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น เสียงรถ เสียงฟ้าร้อง เสียงฟ้าผ่า เป็นต้น

1.2. เสียงที่มีระบบแน่นอน (conventional sound) เป็นเสียงที่มีระบบและโครงสร้าง ได้แก่ เสียงภาษา เสียงดนตรี ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ เป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดความหมาย ความไพเราะ อารมณ์ และความรู้สึกได้

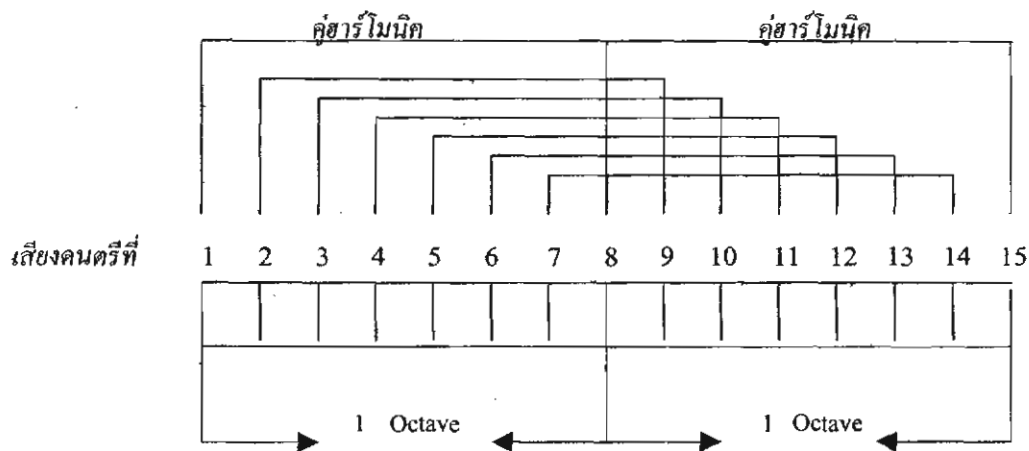
เสียงดนตรีเป็นเสียงที่เกิดจากเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ และเสียงขับร้องของมนุษย์ โดยเกิดจากผู้บรรเลงหรือผู้ขับร้องเพลง เสียงเป็นพลังงานรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของวัตถุ ถ้าวัตถุสั่นช้าจะเกิดเสียงต่ำ ถ้าวัตถุสั่นเร็วขึ้นก็จะเกิดเป็นเสียงสูง

เสียงดนตรีที่ใช้บรรเลงโดยทั่วไปมีไม่มาก เพราะเสียงถูกเลือกมาใช้ตามระบบของการเกิดเสียงดนตรีเพียงกลุ่มเดียว คือเสียงที่อยู่ในช่วงความถี่ประมาณ 27 - 4,186 Hz มีจำนวนเสียงหลักประมาณ 88 เสียง ได้แก่ เสียงที่ประดิษฐ์ไว้เป็นเสียงหลักในเปียโน (Piano)

เสียงดนตรีเป็นเสียงที่เกิดจากการสั่นอย่างสม่ำเสมอของวัตถุ และธรรมชาติของการเกิดเสียงจะมีความถี่ของคู่เสียงที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ความกลมกลืน (Harmonic) และนิยมเรียกกันในนักวิชาการดนตรีว่า ฮาร์โมนิก เมื่อนำคู่เสียงที่เป็นคู่กลมกลืนกันมาทำให้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันจะเกิดเป็นการประสานเสียง (Harmony)

จากการเกิดความกลมกลืนของเสียง จึงเป็นความจริงที่เมื่อเราไล่เสียงดนตรีจากเสียงต่ำไปหาเสียงสูง โดยจะเริ่มจากเสียงใดเป็นเสียงที่ 1 ก็ได้ และเมื่อไล่เสียงสูงขึ้นไปจนถึงเสียงที่ 8 แล้ววัดด้วยเครื่องวัดความถี่ จะปรากฏว่าเสียงที่ 8 จะมีความถี่มากเป็นสองเท่าของเสียงที่ 1

เรียกเสียงที่ 8 ว่าเป็นฮาร์โมนิกที่หนึ่งของเสียงที่ 1 และเสียงที่ 15 จะเป็นฮาร์โมนิกที่สองของเสียงที่ 1 เมื่อนำเสียงที่ 1 เสียงที่ 8 เสียงที่ 15 มาบรรเลงหรือร้องพร้อม ๆ กัน จะมีความกลมกลืนกันจนแยกไม่ออกจากเสียงใดเป็นเสียงใด อาจจะสังเกตได้แค่เพียงว่า เสียงที่ 1 ทุ่มและต่ำกว่าเสียงที่ 8 หรือเสียงที่ 15 เท่านั้น เช่น ขณะที่เราฟังเสียงผู้หญิงและผู้ชายที่ผ่านวัยรุ่นไปแล้วร้องเพลงเดียวกันพร้อม ๆ กัน เรามักเข้าใจว่าร้องเสียงเดียวกัน จะมีความแตกต่างกันก็ตรงที่เสียงของผู้หญิงจะแหลม เสียงของผู้ชายจะทุ่ม ทั้งนี้เพราะผู้หญิงร้องเสียงที่ 8 ผู้ชายร้องเสียงที่ 1 ตามภาษาดนตรีเรียกเสียงที่ 8 ว่าเป็นเสียงอ็อกเตฟ (Octave) ของเสียงที่ 1 (อวบ เหมะรัชตะ 2518 : 9-10)

จากแผนผังจะเห็นว่า เสียงที่เรียงลำดับจากเสียงต่ำไปเสียงสูง คือ เสียงที่ 1 ถึง เสียงที่ 15 จะมีเสียงดนตรีเรียงลำดับเป็น 2 ชุด คือชุดที่ 1 ตั้งแต่เสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 8 เรียกว่าอ็อกเตฟที่ หนึ่ง ชุดที่ 2 ตั้งแต่เสียงที่ 8 ถึงเสียงที่ 15 เรียกว่าอ็อกเตฟที่สอง ถ้าไล่เสียงเรียงลำดับจากเสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 8 เรียกว่าไล่เสียงดนตรี 1 อ็อกเตฟ ถ้าไล่เสียงเรียงลำดับจากเสียงที่ 1 ถึงเสียงที่ 15 เรียกว่าไล่เสียง 2 อ็อกเตฟ

2. **ชื่อเสียงดนตรี** คือเสียงดนตรีเมื่อออกเสียงแบบใดแบบหนึ่ง และมีสัญลักษณ์แทนเสียง เรียกว่าอักษรดนตรี (Music alphabet) จากปรากฏการณ์ที่เสียงเกิดความกลมกลืนหรือเกิดฮาร์โมนิก จึงทำให้การเรียงลำดับเสียงดนตรีจากเสียงต่ำไปยังเสียงสูงเสมือนถูกแบ่งออกเป็นช่วง ๆ หรือเป็นชุด (Set) จำนวนชุดละ 7 เสียง จึงทำให้ชื่อเสียงดนตรีและอักษรดนตรีถูกกำหนดไว้เพียง 7 ลักษณะ ในปัจจุบันนิยมใช้ 2 แบบ คือ แบบอังกฤษและแบบอิตาลี ดังต่อไปนี้

ตำแหน่ง เสียงดนตรีที่	อักษรดนตรี แบบอังกฤษ	อักษรดนตรีแบบ อิตาลี
1	C	โด (Do)
2	D	เร (Re)
3	E	มี (Me)
4	F	ฟา (Fa)
5	G	ซอล (Sol)
6	A	ลา (La)
7	B	ที (Ti)
8	C	โด (Do)
9	D	เร (Re)
10	E	มี (Me)
11	F	ฟา (Fa)
12	G	ซอล (Sol)
13	A	ลา (La)
14	B	ที (Ti)
15	C	โด (Do)

3. **การออกเสียงดนตรี** คือการออกเสียง สูง-ต่ำ ล้วน-ยาว ออกเสียงได้เป็น 2 แบบ ดังนี้

3.1 การออกเสียงด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ เป็นเสียงจากเครื่องดนตรีไม่มีภาษาพูด

3.2 การออกเสียงด้วยเสียงร้องของคน ออกเสียงได้เป็น 3 ลักษณะได้แก่

3.2.1 ออกเสียงเป็นเนื้อหา คำร้อง และทำนอง ที่เรียกว่าร้องเพลง

3.2.2 ออกเสียงเป็นทำนองเพลงโดยไม่อาศัยอักษรดนตรี เช่น ออกเสียงเป็น

หน้อย นอย น้อย หล่า ลา ล้า เป็นต้น

3.2.3 ออกเสียงเป็นทำนองเพลงโดยอาศัยอักษรดนตรี และนิยมอ่านออกเสียงโดยใช้อักษรดนตรีแบบอิตาลี คือ โด เร มี ฯลฯ เรียกวิธีการออกเสียงแบบนี้ว่าอ่านออกเสียงแบบซอลฟาซิลลาเบิล (Solfa syllable) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า อ่านออกเสียงแบบ ซอลฟา (อวบ เหมะรัชตะ 2518:10-11)

สรุป

เสียง คือการถ่ายทอดพลังงานจากวัตถุที่มีการสั่นผ่านตัวกลางมายังหูผู้ฟังในลักษณะของคลื่น แหล่งกำเนิดเสียง ได้แก่ เสียงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่มีผู้กระทำ เช่น เสียงน้ำไหล เสียงน้ำตก เสียงฟ้าผ่า เป็นต้น และเสียงที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์และสัตว์ เช่น เสียงดนตรี เสียงขับร้องเพลง เสียงร้องของสัตว์ เป็นต้น เสียงดนตรีคือเสียงสูง-ต่ำ สั้น-ยาว หนัก-เบา เกิดขึ้นโดยหลักความกลมกลืนของเสียง เรียกว่าปรากฏการณ์ Harmonic ช่วงเสียงของกลุ่มที่เป็น Harmonic กันเรียกว่า อ็อกเตฟ (Octave) ชื่อเสียงดนตรีหรืออักษรดนตรีจึงมีเพียง 7 ลักษณะ เสียงดนตรีและอักษรดนตรีที่นิยมใช้มี 2 แบบ ได้แก่ แบบอิตาลี ได้แก่ โด (Do) เร (Re) มี (Me) ฟา (Fa) ซอล (Sol) ลา (La) ที (Ti) และแบบอังกฤษ ได้แก่ C D E F G A B

คำถามท้ายบท

1. เสียงน้ำตก และ เสียงดนตรี มีความแตกต่างกันอย่างไร ?
2. เสียงดนตรีเกิดขึ้นจากปรากฏการณ์อะไร ?
3. ชื่อเสียงดนตรีหรืออักษรดนตรีมีกี่ชื่อ อะไรบ้าง ?

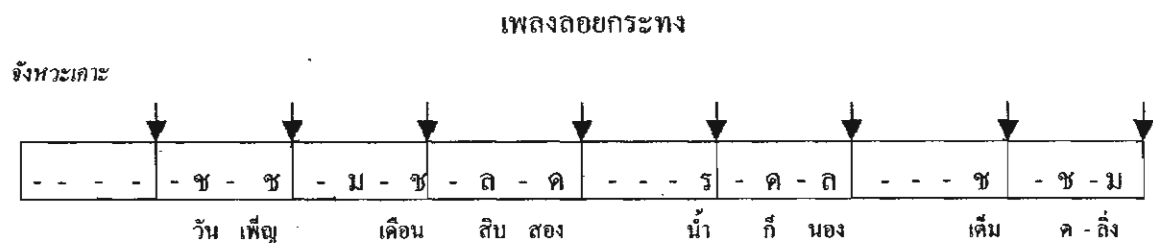
บทที่ 2

จังหวะดนตรี

ลักษณะจังหวะดนตรี

คำว่าจังหวะ ตามพจนานุกรม หมายถึง ตอน ส่วน หรือระยะ จังหวะในเนื้อหาสาระของดนตรี คือ

1. จังหวะเคาะ (Beat) คือการเคาะแบ่งส่วนเท่า ๆ กันและเคาะอย่างสม่ำเสมอ ในการเดินทำนองเพลง จังหวะเคาะเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดให้การเดินทำนองเพลง ช้าหรือเร็ว เช่น

2. จังหวะลีลา (Rhythm) คือการแบ่งส่วนทำนองเพลงให้เท่า ๆ กัน และมีเครื่องประกอบจังหวะโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลอง เป็นตัวทำให้เกิดเป็นจังหวะลีลาที่แตกต่างกันออกไป การนับจังหวะเคาะ ในลีลาต่าง ๆ ของเพลงจะนับเป็นส่วน ๆ หรือห้องเพลง ที่พบเห็นบ่อย ๆ คือ หนึ่งห้องเพลงอาจนับเป็น 2 หรือ 3 หรือ 4 จังหวะ อาจมีการนับเป็นลักษณะอื่น ๆ แต่ไม่ค่อยได้พบเห็นในเพลงทั่วไป จังหวะลีลา มีชื่อเรียกจังหวะ ที่พบเห็นในเพลงทั่วไป เช่น

ชื่อจังหวะลีลา	จำนวนนับในแต่ละส่วนหรือห้องเพลง
สโลว์	4
บีกิน	2
ช้าช้าช้า	2
วอลซ์	3
มาร์ช	2

ชื่อจังหวะลีลา	จำนวนนับในแต่ละส่วนหรือห้องเพลง
กลองยาว	2
รำวง	2
ฯลฯ	

3. เทมโป (Tempo) คืออัตราความเร็ว-ช้าของดนตรี ในเพลงทั่วไปจะมีตัวเลขบอกอัตราความเร็ว เช่น = 60 เป็นต้น ในดนตรีตะวันตกจะมีการเขียนอักษร หรือสัญลักษณ์กำกับการขับเคลื่อนทำนองเพลงในแต่ละช่วงของเพลง (Movement) ให้ช้าหรือเร็ว เช่น เพลงซิมโฟนี (Symphony) เพลงคอนแชร์โต้ (Concerto) เป็นต้น อักษรหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น Grave หมายถึง ช้ามากอย่างโหยหวนหรือโศกเศร้า Lento หมายถึง ช้ามากที่สุด Andante หมายถึง ช้าพอประมาณการเดินธรรมดา เป็นต้น ในดนตรีไทย ได้แก่ อัตรา 3 ชั้น หมายถึงอัตราจังหวะช้า อัตราจังหวะ 2 ชั้น หมายถึงอัตราจังหวะปานกลาง อัตราจังหวะชั้นเดียวหมายถึงอัตราจังหวะ เร็ว

จังหวะลีลาของไทย

จังหวะลีลาของไทย คือจังหวะลีลาที่บรรพบุรุษของไทยได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาเป็นเวลานาน เป็นภูมิปัญญาของคนไทยที่ไม่เหมือนใครในโลก เป็นลีลาที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกสนุกสนานของคนไทย แม้ในปัจจุบันเมื่อใดที่คนไทยได้ยินจังหวะลีลาไทยก็จะเกิดความรู้สึกสนุกสนาน ครึกครื้น เพราะความคุ้นเคยกับลีลาจังหวะ จังหวะลีลาไทยที่นิยมในสังคมไทย ได้แก่

1. จังหวะกลองยาว เป็นจังหวะลีลาของภาคกลาง แต่คนไทยทุกภาคของประเทศนิยมใช้เป็นจังหวะในการแห่ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานในงานต่าง ๆ บางท้องถิ่นอาจเรียกว่า บัอม เพ็ง บัอม มีกระสวนจังหวะดังนี้

- - - บัอม	- เพ็ง- บัอม	- - - บัอม	- เพ็ง - บัอม	- - - บัอม	- เพ็ง - บัอม	- - บัอม	- เพ็ง- บัอม
------------	--------------	------------	---------------	------------	---------------	----------	--------------

- - - บัอม	- เพ็ง- บัอม	- - - บัอม	- เพ็ง- บัอม	- - - บัอม	บัอม - - -	บัอม - บัอม	- - - ปะ
------------	--------------	------------	--------------	------------	------------	-------------	----------

2. จังหวะกลองซึ้งหม้อง เป็นจังหวะแห่งของภาคเหนือตอนบน หรือจังหวะกลองยาวของภาคเหนือ มีกระสวนจังหวะดังต่อไปนี้

- - - หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	- ซึ้ง - หม้อง	--- หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง
-------------	---------------	-------------	---------------	-------------	----------------	-----------	---------------

- - - หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง	- - - หม้อง	ซึ้ง - หม้อง	- ซึ้ง- หม้อง	- ซึ้ง - หม้อง
-------------	---------------	-------------	---------------	-------------	--------------	---------------	----------------

3. จังหวะเจี๊ยะ เป็นจังหวะลีลาของภาคอีสาน ซึ่งมีลีลาดำยคลึงกับจังหวะกลองยาว เป็นที่นิยมกันทั่วประเทศไทย เพราะเป็นจังหวะลีลาที่ให้ความสนุกสนานกระฉับ กระสวนจังหวะเจี๊ยะเป็นดังนี้

- - - บัอม	- เพ็ง- บัอม	- - - บัอม	- เพ็ง - บัอม	- - - บัอม	- เพ็ง - บัอม	- เพ็ง- บัอม	- เพ็ง- บัอม
------------	--------------	------------	---------------	------------	---------------	--------------	--------------

4. จังหวะรำวง เป็นจังหวะลีลาของชาวบ้านภาคกลาง สืบทอดมาจากรำโทนในสมัยโบราณ ปัจจุบันเป็นที่นิยมรำวงในจังหวะรำวงกันทั่วประเทศไทย กระสวนจังหวะรำวงเป็นดังนี้

- (ปะ) - ปะ	- โทน - โทน	- (ปะ) - ปะ	- โทน - โทน	- (ปะ) - ปะ	- โทน - โทน	- (ปะ) - ปะ	- โทน - โทน
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-------------

5. จังหวะตอุง เป็นจังหวะลีลาของภาคใต้ แต่เป็นที่นิยมกันทั่วประเทศไทย มี
กระสวนจังหวะดังนี้

- นึ่ง - นอง	- นึ่ง - นอง	- นึ่ง - ตึง	ตึงตึง ตึงตึง	- นึ่ง - นอง	- นึ่ง - นอง	- นึ่ง - ตึง	ตึงตึง ตึงตึง
--------------	--------------	--------------	---------------	--------------	--------------	--------------	---------------

6. จังหวะกราว เป็นจังหวะลีลาการแห่ที่ศรีครื้น เป็นจังหวะที่ใช้ประกอบการเดินของยักษ์
ในการแสดงโขน ในแถวจะใช้เป็นจังหวะแห่กันทั่วไป และใช้เป็นจังหวะลีลาในเพลงกราวกีฬา
มีกระสวนจังหวะดังนี้

- - - -	- - - ตึง	- ตึง - -	- ตึง - ตึง	- - - -	- - - ตึง	- ตึง - - -	- ตึง - ตึง
---------	-----------	-----------	-------------	---------	-----------	-------------	-------------

7. หน้าทับต่างๆ เพลงไทยหรือนิยมเรียกกันทั่วไปว่า เพลงไทยเดิม จังหวะลีลาที่ใช้
ประกอบเพลงไทยเรียกว่า หน้าทับ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก แบ่งออกได้เป็น หน้าทับปรบไก่อ หน้าทับ
สองไม้ หน้าทับลาว หน้าทับมอญ หน้าทับเขมร หน้าทับแขก หน้าทับพม่า หน้าทับญวน
และหน้าทับพิเศษ นอกจากนั้นในเพลงพื้นบ้าน-พื้นเมือง จังหวะที่ใช้ประกอบเพลงพื้นบ้าน-พื้น
เมือง ก็เรียกว่า หน้าทับ เช่นกัน กระสวนจังหวะของหน้าทับที่สำคัญ ได้แก่

7.1 กระสวนจังหวะหน้าทับปรบไก่อ

หน้าทับปรบไก่อ 3 ชั้น

- ตึง - ตึง	- โจ๊ะ - จะ	- โจ๊ะ - จะ	- โจ๊ะ - จะ	- - - -	- โจ๊ะ - จะ	- โจ๊ะ - จะ	- โจ๊ะ - จะ
-------------	-------------	-------------	-------------	---------	-------------	-------------	-------------

- ตึง - ตึง	- ทั้ง ตึง ทั้ง	- ตึง ทั้ง ตึง	- โจ๊ะ - จะ	- ตึง - ทั้ง	- ตึง - ตึง	- ทั้ง - ตึง	- ตึง - ทั้ง
-------------	-----------------	----------------	-------------	--------------	-------------	--------------	--------------

หน้าทับปรบไ้ 2 ชั้น

- ดิง - ดิง	- โ้จะ - จะ	- โ้จะ - จะ	- โ้จะ - จะ	- ดิง - ทั่ง	- ดิง - ทั่ง	- ทั่ง - ดิง	- ดิง - ทั่ง
-------------	-------------	-------------	-------------	--------------	--------------	--------------	--------------

หน้าทับปรบไ้ ชั้นเดียว

- ดิง ทั่ง -	- ดิง - -	- ดิง ทั่ง ดิง	- ทั่ง ดิง ทั่ง
--------------	-----------	----------------	-----------------

7.2 กระสวนจังหวะหน้าทับสองไม้

หน้าทับสองไม้ 3 ชั้น

- ดิง - ดิง	- โ้จะ - จะ	- โ้จะ - จะ	- โ้จะ - จะ	- ดิง - ดิง	- ทั่ง ดิง ทั่ง	- ดิง - ดิง	- ทั่ง ดิง ทั่ง
-------------	-------------	-------------	-------------	-------------	-----------------	-------------	-----------------

หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น

- - โ้จะ จะ	ดิง ดิง - ดิง	- - โ้จะ จะ	ดิง ดิง - ทั่ง	ดิง - - -
-------------	---------------	-------------	----------------	-----------

หน้าทับสองไม้ 2 ชั้น

- - โ้จะ จะ	ดิง ดิง - ทั่ง	ดิง - - -
-------------	----------------	-----------

จังหวะลีลาสากล

จังหวะลีลาของสากล หมายถึงจังหวะลีลาของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรป ประเทศในทวีปอเมริกาเหนือและอเมริกาใต้ ที่ได้แพร่หลายเข้ามาสู่ประเทศไทย เกิดเป็นรูปแบบเพลงใหม่ในวงคมไทยเรียกว่าเพลงไทยสากล จังหวะต่างๆ แพร่หลายเข้ามาสู่ประเทศไทยและมีอิทธิพลต่อเพลงไทยแบ่งเป็นยุค ๆ คือ ยุค จังหวะลาตินอเมริกัน ยุคจังหวะร็อกแอนด์โรล และยุคจังหวะโซลผู้นำคือ เดอะบีทเทิลส์ หรือที่ชาวไทยเรียกกวงสี่เต่าทอง ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของชาวไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวะลาตินอเมริกัน จังหวะลีลาดังกล่าว ได้แก่

1. จังหวะลีลาของกลุ่มประเทศในทวีปยุโรปและประเทศอเมริกา เช่น จังหวะสโลว์ จังหวะมาร์ช จังหวะวอลซ์ จังหวะควิซเตป จังหวะออฟบิท เป็นต้น
2. จังหวะลาตินอเมริกัน เช่น จังหวะชา-ชา-ชา จังหวะบีบีน จังหวะโบเลโร จังหวะรัมบ้า จังหวะกัวลาชา จังหวะแทงโก้ เป็นต้น
3. จังหวะร็อกแอนด์โรล ผู้นำคือ เอลวิส เพรสลีย์ จากอเมริกา
4. ยุคจังหวะโซล ผู้นำคือ เดอะบีทเทิลส์ จากประเทศอังกฤษ

สรุป

จังหวะมี 2 ลักษณะ คือจังหวะเคาะที่สม่ำเสมอ ทำหน้าที่กำกับการเดินทำนองเพลง ได้แก่ จังหวะเคาะ (Beat) และ เทมโป และจังหวะลีลา (Rhythm) เป็นจังหวะที่ทำให้เพลงเกิดลีลาตามอรรถรสของเพลง จังหวะที่พบเห็นอยู่ในสังคมไทย มีทั้งจังหวะที่สร้างสรรค์ขึ้นจากสติปัญญาของคนไทย เช่น จังหวะกลองยาว จังหวะเซิ้ง เป็นต้น และจังหวะที่แพร่มาจากต่างชาติ เช่น จังหวะชา-ชา-ชา จังหวะบีบีน เป็นต้น

คำถามท้ายบท

1. จังหวะเคาะที่สม่ำเสมอปฏิบัติได้กี่แบบ
2. จังหวะลีลา เช่น จังหวะรำวง จังหวะกลองยาว จังหวะกราว จังหวะมาร์ช เป็นต้น คืออย่างไร

บทที่ 3

การขับร้องเพลงเด็กและการเคลื่อนไหว

การสอนขับร้อง

การขับร้องมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปูพื้นฐานความเป็นนักดนตรี (Musician ship) ให้กับเด็ก ในการสอนการขับร้องเพลงสำหรับเด็กมีข้อที่พึงคำนึงดังต่อไปนี้

1. ข้อจำกัดตามธรรมชาติของเด็ก ธรรมชาติของเด็กเล็กย่อมมีข้อจำกัดและวิธีการแก้ไขที่แตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

1.1 เด็กเล็กควรให้ฝึกออกเสียงเพื่อสื่อความหมายเป็นวลีสั้น ๆ หรือบทร้องเล่น เช่น กู๊ ๆ น้าไม่อาย ก่อนจะขับร้องเพลงจริง

1.2 เด็กผู้ชายจะมีปัญหาในการขับร้องเพลงเพี้ยนมากกว่าเด็กหญิง

1.3 ปัญหาสำหรับเด็ก ๆ ก็คือ ประคิเด็กเล็กจะพูดเสียงต่ำ และไม่สามารถจะร้องเสียงสูงกว่าเสียงพูดปกติของเขาได้ ทั้งนี้เพราะเด็กยังไม่รู้จักความแตกต่างระหว่างเสียงพูดกับเสียงร้องได้ การที่เด็กเล็กจะร้องเพลงได้คั้นั้น เด็กจะต้องสามารถแยกความแตกต่างระหว่างเสียงพูดกับเสียงร้อง

1.4 ในการฝึกหัดขับร้องเพลงของเด็ก เด็กจะต้องฝึกทักษะเบื้องต้นโดยการร้องเพลงเสียงเดียวกันกับกลุ่มเพื่อน

1.5 เด็กเล็กบางคนไม่สามารถร้องเทียบเสียงให้สามารถเข้ากับเสียงผู้อื่นได้เพราะร้องเพลงแบบตะโกนจึงทำให้เกิดปัญหาในการควบคุมเสียงร้อง

1.6 เด็กจะได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจและประสบความสำเร็จในการร้องเพลงได้ การที่เด็กไม่กล้าร้องเพลงอาจเกิดจากเหตุผลทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องท่าทีหรือคำวิพากษ์วิจารณ์ในทางลบจาก พ่อ แม่ ครู หรือผู้ใกล้ชิด

1.7 การแก้ไขการขับร้องเพลง ในชั้นอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แก้ไขเป็นกลุ่มจะทำให้ได้ง่ายกว่า ส่วนเด็กชั้นสูงขึ้น การแก้ไขเป็นรายบุคคลจะได้ผลดีกว่า

1.8 ความสามารถในการขับร้องเพลงของเด็กจะผันตามอายุ อายุมากขึ้นจะขับร้องเพลงเก่งขึ้น

1.9 เด็กจะเรียนร้องเพลงจากครูผู้หญิงได้ดีกว่าครูผู้ชาย

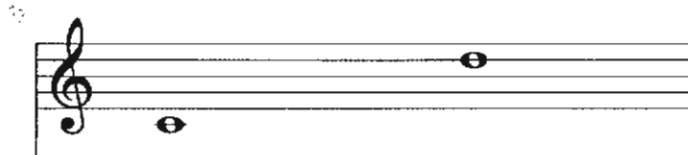
1.10 การฝึกหัดหายใจและเปล่งเสียงในชั่วโมงดนตรี อาจจะเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงความแม่นยำในการขับร้องเพลง (Nye และคณะ , 1992 : 234-235)

2. ช่วงของเสียง หมายถึงเสียงต่ำสุดและเสียงสูงสุดที่เด็กสามารถเปล่งเสียงออกมาได้สะดวก เด็กเล็กจะมีช่วงเสียงแคบกว่าเด็กโต ดังนั้นครูจะต้องจัดหาเพลงที่เหมาะสมกับช่วงเสียงของเด็กแต่ละระดับ และตั้งเสียงหรือคีย์เพลงให้เหมาะสม

เด็กอายุ 6-7 ขวบ หรือเด็กชั้น ประถมศึกษาปีที่หนึ่ง บางคนอาจจะสับสนกับคำว่าเสียงสูง และต่ำ เมื่อทั้งสองคำถูกนำมาใช้กับดนตรี เด็กบางคนนำไปปะปนกันระหว่าง คำว่า สูง กับ ดัง หรือแรง และคำว่า ต่ำ กับ เบา หรือค่อย ดังนั้นในเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในการฝึกหัดไล่เสียงตามบันไดเสียง(Scale) ควรใช้โน้ตตัวเลข (Chev'e) เขียนในแนวตั้งดังนี้

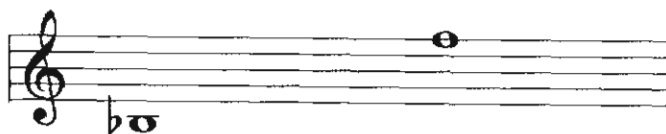
โน้ตตัวเลข	อักษรดนตรีของอิตาลี
4'	ฟา'
3'	มี'
2'	เร'
1'	โด'
7'	ที'
6	ลา
5	ซอล
4	ฟา
3	มี
2	เร
1	โด
7	ที

ช่วงเสียงของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 อยู่ระหว่าง เสียงที่ 1-2' หรือ เสียง โด - เร'
เขียนเป็นโน้ตสากล

ช่วงเสียงของเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 อยู่ระหว่าง เสียงที่ 7b -4' หรือ เสียง ที่b - ฟา'
(7b หรือ ที่b เรียกว่า ที่แฟล็ต คือเสียงต่ำกว่าเสียง ที่ ครึ่งเสียง)

เขียนเป็นโน้ตสากล

เด็กชายบางคนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะเริ่มมีปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมเสียงเนื่องจากเสียงแตก หรือเสียงเปลี่ยนไป เสียงที่เคยร้องได้สูง จะตกลงประมาณ 4 เสียง เนื่องจากการร้องเสียงสูงสุดหรือต่ำสุดจะทำให้ยากกว่าช่วงเสียงที่อยู่กลาง ครูจึงควรเลือกเพลงที่มีช่วงเสียงกลางๆ และเตรียมเพลงไว้มาก ๆ เพื่อดึงดูดความสนใจในการร้องเพลงของเด็ก ขณะเดียวกันก็เตรียมเพลงไว้เป็นพิเศษสำหรับเด็กบางคนที่มีช่วงเสียงกว้าง เด็กที่มีเสียงสูงให้ร้องเพลงแนวเสียงสูง (Soprano) เด็กที่มีความสามารถร้องเสียงต่ำได้ให้ร้องแนวเสียงต่ำ(Bass)

ครูดนตรีจะทราบได้ว่าเด็กเสียงที่ยังไม่แตกหรือเปลี่ยนนั้นสามารถจะพัฒนาให้สูงขึ้นไปได้ อีก ถ้าได้รับการฝึกเปล่งเสียง และฝึกหายใจ เก็บลม ปล่อยลม

วิธีการฝึกขับร้องเพลง

การฝึกขับร้องเพลงมีส่วนประกอบที่ต้องฝึกดังต่อไปนี้

1. ท่าทาง

1.1 ทำน่องบนเก้าอี้ ให้วางเท้าทั้งสองราบกับพื้น โดยให้น้ำหนักตัวค่อนข้างจะ โน้มไปข้างหน้า ไม่ให้น้ำหนักลงหนักพิงข้างหลัง นั่งหลังตรงโดยไม่เกร็ง

1.2 ทำยืน ให้ยืนปล่อยแขนสบายๆ ข้างลำตัว และให้น้ำหนักลงที่หัวแม่เท้า ไม่ใช่ส้นเท้า

2. การหายใจ ให้หายใจเข้า เก็บลมลงปอดด้านล่าง เสมือนหนึ่งหายใจลงช่องท้อง จะรู้สึกว่ามีท้องป่อง เมื่อรู้สึกว่ามีลมลงช่องท้องแล้ว ให้อัดลมปล่อยออกทางปากโดยให้ลมออกอย่างสม่ำเสมอช้าๆ

จนหมดลม ความพิเศษของการฝึกหายใจคือ การสามารถทำให้เก็บลมได้มากและปล่อยเสียงได้อย่างมีพลัง การปล่อยลมให้มีพลังท้องจะแข็ง ขณะปล่อยลมออกพยายามให้มีเสียงและให้เสียงเสียดสี

กับลมด้านล่าง - กลาง - บน และช่วงปากเป็นส่วน ๆ ให้จะรู้สึกว่เสียงที่เปล่งออกมาพร้อมกับลม ต้องสม่ำเสมอไม่ขาดกระท่อนกระแท่น ควรฝึกปล่อยเสียงออกมา ๆ - ดัง - ดังมาก และดังที่สุด

3. การออกเสียง หลังจากฝึกหายใจและปล่อยเสียงออกมาอย่างคงที่แล้ว ให้ฝึกเปล่งเสียงเป็นคำ เบื้องต้นให้ฝึกเปล่งเสียงคำที่ไม่มีตัวสะกด เช่น มา เม มี โม นู โดยฝึกให้แต่ละคำออกเสียงมายาว ๆ เมื่อหมดลมและสิ้นเสียงแล้วให้เริ่มหายใจเข้าทางจมูกเก็บลมและเปล่งเสียงคำต่อไป เมื่อผู้ฝึกสามารถออกเสียงตรงคงที่ได้แล้ว ให้ฝึกเสียงแบบคลื่น (Vibrato) เทคนิคการทำเสียงคลื่น ข้อสำคัญต้องให้ท้องแข็งแบบตั้งใจ เมื่อชินและชำนาญแล้วจะทำให้ได้อย่างอัตโนมัติ

ในการร้องเพลงจะพบว่าเสียงสั้น ๆ ยาว ๆ การทำเสียงเป็นคลื่นมักจะทำเมื่อเสียงยาว และลักษณะคลื่นให้ทำจากคลื่นห่างไปหาคลื่นถี่

4. การเปิดช่องคอ การร้องเพลงต้องเปิดช่องคอให้กว้างไม่เกร็ง

5. การแต่งเสียง เป็นเทคนิคขั้นสุดท้ายในการฝึกร้องเพลง บางคนมีน้ำเสียงไม่ดี ก็สามารถขับร้องเพลงให้ไพเราะได้ถ้าฝึกฝนถูกวิธี การแต่งเสียงร้องขึ้นอยู่กับอารมณ์เพลงนั้นๆ เพลงที่เศร้าครวญจะใช้เทคนิคต่างกับเพลงประเภทปลุกใจ เทคนิคของการฝึกร้องเพลงสำคัญคือ การฝึกออกเสียง การร้องเสียงดังหรือค่อย การเปิดปากกว้างหรือแคบตามความเหมาะสมกับคำร้อง เทคนิคการขับร้องเพลงที่สำคัญ เช่น เทคนิคการขับร้องเพลงไทย หมายถึงเพลงไทยเดิมเดิมคือการเอื้อนเสียง การอัดเสียงขึ้นจมูกเพื่อให้เป็นเสียงนาสิก เทคนิคการขับร้องเพลงป๊อป (Popular) ทั่วไปคือ การทำเสียงเป็นคลื่น (Vibrato) เป็นต้น การร้องเพลงที่ไร้คุณภาพมักมาจากการร้องดังเกินไป กลายเป็นตะโกนเพลง หรือร้องค่อยเกินไปกลายเป็นการบ่น การเปิดปากและปิดริมฝีปากที่เหมาะสมถูกต้อง

6. การเอื้อนเสียง การเอื้อนเสียงคือการออกเสียงหนึ่งถึงสองพยางค์ โดยใช้เสียงหลายตัวโน้ตติดต่อกัน การขับร้องเพลงโดยมีการเอื้อนเสียงมีปรากฏในหลายชาติหลายภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในดนตรีไทยการเอื้อนเสียงนับว่าเป็นเทคนิคที่สำคัญของการขับร้องเพลง ทั้งนี้เพราะเพลงไทยเดิมมีลีลาที่ค่อนข้างช้า นุ่มนวล ประณีต และอ่อนโยน ตลอดจนการออกเสียงในการขับร้องเพลงไทยจะออกเสียงอยู่ในลำคอที่ติดอยู่กับช่องปากจึงทำให้สามารถเอื้อนเสียงได้สะดวก และเกิดความไพเราะ อย่างไรก็ตามการหัดเอื้อนเสียงคงต้องใช้เวลาในการฝึกฝนมากพอสมควร เพราะอาจจะต้องฝึกเป็นขั้นเป็นตอนในหลักการที่ว่าค่อย ๆ ขัดเกลามาทีละเล็กทีละน้อย การขับร้องเอื้อนเสียงตอนใดไม่ดีก็แก้ไขไปจนกว่าจะดี โดยครูผู้สอนขับร้องเป็นต้นแบบ หรือใช้เทป หรือ ซีดี ก็น่าจะได้ผลเช่นกัน ขึ้นอยู่กับความมารถอดทนของผู้ฝึกหัดเป็นสำคัญ

เด็กเสียงเพี้ยน

1. สาเหตุการขับร้องเสียงเพี้ยน

ปัญหาการร้องเสียงเพี้ยนของเด็ก (out of tune) แท้จริงแล้วเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นกับเด็กเล็กมากกว่าเด็กโต การที่เด็กขับร้องเพลงเพี้ยนมีหลายสาเหตุ ได้แก่

- 1.1 อวัยวะที่เสียงผ่านหรือปะทะ เช่น กล่องเสียง ปาก ฟัน จมูก เป็นต้น
- 1.2 ร้องเพลงค้างเกินไปจนเป็นตะโกนเพลง
- 1.3 ระดับเสียงที่ขับร้องอาจสูงเกินไปหรือต่ำเกินไป
- 1.4 เพลงที่ร้องเป็นเพลงที่ยากเกินไป เช่น ทำนองเพลงมีเครื่องหมายแปลงเสียงที่ทำให้แนวทำนองเพลงไม่เป็นไปตามธรรมชาติ

- 1.5 เด็กมีปัญหาการรับรู้ของโสตประสาท ทำให้เด็กไม่สามารถแยกแยะเสียงไม่ได้

2. วิธีการแก้ไขการขับร้องเพลงเพี้ยน การแก้ไขการขับร้องเพลงเพี้ยน เป็นดังต่อไปนี้

- 2.1 ให้เด็กร้องเพลงดังพอดี โดยสามารถได้ยินเสียงของตัวเองและผู้อื่น
- 2.2 เลือกเพลงที่ใช้เสียง 5 เสียงหรือใช้นันโดเสียงเพนตาโทนิค (pentatonic scale)

เช่น ทำนองเพลงไทยเดิม เป็นต้น

- 2.3 ร้องเพลงเสียงไม่สูง หรือ ต่ำเกินไป
- 2.4 หักออกเสียง หรือ ร้องไถ่บันไดเสียงบ่อยๆ
- 2.5 เด็กที่ร้องเสียงเพี้ยนถือว่าเป็นเด็กพิเศษควรจัดฝึกให้เป็นพิเศษ
- 2.6 ให้เด็กร้องเพลงลงแถบบันทึกเสียง เพราะความตื่นเต้นที่จะได้ยินเสียงตนเองจาก

เทปจะช่วยทำให้เด็กที่ร้องเพี้ยนพยายามแก้ไขเสียงตนเอง

- 2.7 ไม่ควรฝึกหัดเทียบเสียงอย่างจริงจังจนดูเป็นพิธีการอันน่าหวาดกลัว ควรฝึกหัดเป็นเกมส์ประกอบเพลง เพื่อให้เด็กเสียงเพี้ยนเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยไม่รู้สีกมีปมด้อย

- 2.8 ฝึกหัดโดยใช้เพลงล่อ (Echo song) ช่วยเด็กเสียงเพี้ยน โดยให้เด็กในชั้นที่เสียงไม่เพี้ยนร้องนำแล้วให้เด็กเสียงเพี้ยนร้องล่อ

อย่างไรก็ตามเรื่องของดนตรีและการขับร้องเพลงเป็นเรื่องของความสนุกสนานเพลิดเพลิน การเรียนการสอนดนตรีควรเป็นไปด้วยความสุข การชื่นชมมีคุณค่ากว่าการติ การประณามเป็นการ

ทำร้ายอันใหญ่หลวง ในการเรียนการสอนดนตรี การกระตุ้นและการให้กำลังใจเป็นวิธีที่ดีอย่างยอดเยี่ยม

การเคลื่อนไหว

การเคลื่อนไหวเป็นธรรมชาติของเด็กที่กำลังพัฒนาด้านร่างกายและจิตใจ บางครั้งเด็กจะเคลื่อนไหวตามจินตนาการของตัวเอง ซึ่งคนอื่นไม่อาจทราบได้ว่า เขากำลังคิดอะไร การแสดงออกของเด็กบางครั้งก็ดูน่ารักน่าเอ็นดู บางครั้งก็ดูไม่น่ารัก จนครูอาจกล่าวหาว่าเป็นเด็กซกซน เพราะเป็นเด็กที่ไม่อยู่ในโอวาทของครู ครูบางคนอาจให้นักเรียนนั่งกอดคอกอย่างเรียบร้อย และฟังครูอย่างเดียว

การเคลื่อนไหวที่เด็กทำได้เองโดยไม่ต้องมีการฝึกเป็นพิเศษ เป็นการเคลื่อนไหวที่พัฒนาไปได้เอง เด็กชอบที่จะวิ่งกระโดด โกล หมุนตัวหรือทำท่าต่าง ๆ โดยไม่มีจุดประสงค์อะไรได้แต่ทำเพื่อความสนุกเท่านั้น ดังนั้นเขาจึงสามารถคิดสร้างสรรค์วิธีการเคลื่อนไหวของเขาเอง เด็กในระยะ 2-3 ขวบ จะไม่สามารถแสดงความคิด ความรู้สึกด้วยการพูด ได้ดีเท่ากับการแสดงออกท่าทางหรือการวาดรูป การเคลื่อนไหวของเด็กสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. การเคลื่อนไหวประกอบดนตรีหรือบทเพลง เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นสำหรับการสอนดนตรี เพราะเป็นพื้นฐานและมีความสัมพันธ์กับจังหวะในดนตรี ซึ่งเด็กในวัยต่าง ๆ จะมีลักษณะการเคลื่อนไหว ดังนี้

1.1 เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ควรส่งเสริมให้เด็กเคลื่อนไหวอย่างอิสระ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออกและสร้างสรรค์ทางดนตรี

1.2 สำหรับเด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2-3 สามารถรับรู้และเคลื่อนไหวอย่างมีรูปแบบตามบทเพลงได้ เช่น การกระโดด เดิน พ้อน รำ เป็นต้น

1.3 เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 สามารถรับรู้และเข้าใจดนตรี และ อารมณ์เพลง จังหวะช้า-เร็ว ความดัง-เบา เสียงที่ซับซ้อน ครูจึงควรหาเพลงที่หลากหลายมาสอนเด็ก เช่น เพลง บันไดเสียงไมเนอร์ บันไดเสียงเมเจอร์ เพลงช้า เพลงเร็ว เพลงประสานเสียง เพลงจ๊อบ - ซอ เพลงไทยเดิม เป็นต้น

2. การคิดทำนองเพลงและท่าทางเคลื่อนไหวแบบกระต๊อที่ทันใจ คาร์ล ออร์ฟ นักประพันธ์เพลงและครูสอนดนตรีชาวเยอรมันได้ให้ความสำคัญในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ในการแต่งทำนองเพลงและการทำท่าทางประกอบเพลงแบบทันที่ทันใจ (Improvisation) ได้วางรากฐานในการ

สอนดนตรี ได้กล่าวว่า " ดนตรี การเคลื่อนไหว และการพูด เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งสามสิ่งรวมกันอย่างเป็นเอกภาพจัดได้ว่า ดนตรีเบื้องต้น การแต่งเพลงและการเคลื่อนไหวอย่างทันทีทันใด เป็นการสร้างสรรค์ การแสดงออกถึงการพัฒนา และการสร้างสมทางดนตรี " (Carl Orff, 1956)

การเคลื่อนไหวอย่างอิสระเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบท่าทางเป็นการพัฒนาจังหวะทางดนตรีอย่างดียิ่ง ปัจจุบันการแสดงดนตรีบนเวทีนิยมจัดให้มีการเต้นประกอบการร้องเพลง ซึ่งทำให้มีสีสันน่าชมขึ้น การออกแบบท่าทางหรือท่าเต้นเป็นความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกันเป็นการฝึกการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

สรุป

การสอนขับร้องเพลงสำหรับเด็กเล็กต้องคำนึงถึง ธรรมชาติและข้อจำกัดของเด็กวัยต่าง ๆ จึงควรดำเนินการสอนตามแนวทางต่อไปนี้ ควรให้เด็กฝึกออกเสียงเป็นวลีสั้น ๆ เด็กผู้ชายจะมีปัญหาเรื่องการร้องเพลงเพี้ยนมากกว่าเด็กหญิง ควรฝึกทักษะเบื้องต้นด้วยการร้องเพลงเป็นกลุ่ม ไม่ควรวิพากษ์วิจารณ์การขับร้องเพลงของเด็กไปในทางลบเพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าขับร้องเพลง ควรแก้ไขวิธีการขับร้องเพลงเป็นรายบุคคล ควรให้นักเรียนได้ฝึกหัดการออกเสียงตามบันไดเสียง การฝึกหายใจและเปล่งเสียงในชั่วโมงเรียนดนตรีเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการปรับปรุงความแม่นยำในการขับร้องเพลง วิธีการขับร้องเพลงสิ่งที่ต้องให้นักเรียนได้เข้าใจคือ ท่าทาง การหายใจ การออกเสียง การเปิดช่องคอ การแต่งเสียง และการเอื้อนเสียง เด็กที่ขับร้องเพลงเสียงเพี้ยน ครูจำเป็นต้องช่วยเหลือและใช้วิธีการแก้ไขที่ถูกต้อง ก็จะสามารถแก้ไขได้ การเรียนการสอนดนตรีควรดำเนินการสอนให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยอยู่บนพื้นฐานของความชื่นชมยินดี จะดีกว่าการตำหนิตีเตียน การเคลื่อนไหวตามจังหวะเพลงเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการสอนดนตรี เพราะเป็นรากฐานหรือดนตรีเบื้องต้น ส่วนการเคลื่อนไหวจากการแต่งเพลงและท่าทางอย่างทันทีทันใดเป็นการส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์และการสร้างสมทางดนตรี ส่วนการแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นการฝึกการทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี

คำถามท้ายบท

1. นักเรียนควรฝึกออกเสียงอย่างไร ?
2. ทำทางการขับร้องเพลงควรเป็นอย่างไร ?
3. การเอื้อนเสียงควรฝึกฝนอย่างไร?
4. การเคลื่อนไหว ประกอบเพลงและการเคลื่อนไหวโดยการแต่งเพลงและทำทางการเคลื่อนไหว อย่างทันทีทันใดให้ประโยชน์อย่างไร?

บทที่ 4

วงดนตรีพื้นเมือง

วงดนตรีพื้นเมือง คือวงดนตรีท้องถิ่นของชาวภาคเหนือ เป็นสุนทรีภาพทางดนตรีของชาวล้านนา ที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นด้วยภูมิปัญญาของบรรพชนชาวล้านนา มาเป็นเวลานาน เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน เป็นทรัพย์สินทางสังคมที่มีคุณค่าควรแก่การรักษาไว้ให้อยู่คู่ชุมชนชาวล้านนาสืบไป ดนตรีล้านนามีสาระที่สำคัญคือ

1. ประเภทวงดนตรี วงดนตรีพื้นเมือง มี 3 ลักษณะ คือ

1.1 วงสะล้อซอซึง คือวงเครื่องสายของภาคเหนือ บรรเลงเพลงพื้นเมืองภาคเหนือ ใช้บรรเลงในงานสนุกสนานรื่นเริง งานมงคลและอวมงคล ปัจจุบันเป็นวงดนตรีนิยมบรรเลงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในกลุ่มชาวบ้าน องค์กรเอกชนและองค์กรของรัฐ เป็นวงดนตรีที่ก่อตั้งได้ไม่ยากเพราะเครื่องดนตรียังมีการผลิตเพื่อจำหน่ายอยู่อย่างต่อเนื่องและมีราคาไม่แพง ที่สำคัญคือวงสะล้อซอซึงเป็นวงดนตรีที่ฝึกหัดให้สามารถบรรเลงได้ค่อนข้างง่าย เพราะสามารถพกพาเครื่องดนตรีไปฝึกหัดในสถานที่ต่าง ๆ ได้ วงสะล้อซอซึงประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้

สะล้อ	1	คัน
ซึงเล็ก	1	ตัว
ซึงใหญ่	1	ตัว
ขลุ่ยหลีบ	1	เลา
ลั้ง (ลั้ง)	1	คู่
แสง (ฉาบเล็ก)	1	คู่
กลองโป่งโป่ง	1	ลูก (กลองสองหน้าพื้นเมือง)

1.2 วงปี่พาทย์พื้นเมือง เป็นวงดนตรีที่พัฒนามาจากวงปี่ด เป็นวงดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวล้านนาในแง่พิธีกรรมงานศพมากกว่ากิจกรรมอย่างอื่นมาเป็นเวลานาน ชาวล้านนามักจะเรียกววงปี่พาทย์พื้นเมืองว่า "วงทั้งถ้ำ" หรือ ปุ่มผิง หรือ เต็งถ้ำ และ "วงปี่ด" การที่ชาวล้านนาเรียกว่า วงทั้งถ้ำ อาจเป็นเพราะได้ยินเสียงกลองดังทั้งถ้ำจึงเรียกววงดนตรีตามเสียงกลองที่ได้ยิน ส่วนการที่ชาวล้านนาเรียกว่าวงปี่ด เพราะเป็นชื่อเรียกดั้งเดิมก่อนที่จะพัฒนาเป็นวงปี่พาทย์พื้น

เมือง วงปาด เป็นวงดนตรีพิธีกรรมที่เก่าแก่ดั้งเดิมของล้านนา ใช้บรรเลงในงานมงคลและอวมงคลทั่วไป เครื่องดนตรีที่ประกอบเป็นวงปาด ได้แก่ ข้องวง หรือ ปาด แน (ปี่) กลองทิ้งถิ้ง (ฉิ่ง) สว่า (ฉาบ)

ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 วงดนตรีจากกรุงเทพฯ ได้แพร่อิทธิพลมาถึงล้านนาเพราะนักดนตรีจากกรุงเทพฯ ที่ได้ติดตามเจ้าดารารัศมีพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาที่เชียงใหม่ ได้นำความรู้วงปี่พาทย์ไทย ทั้งเครื่องดนตรีและเพลงไทย มาสอนให้แก่ นักดนตรีพื้นเมือง ที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และขยายมาที่จังหวัดลำปางในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 อิทธิพลของดนตรีจากกรุงเทพฯ ส่งผลให้เครื่องดนตรีจากกรุงเทพฯ ได้แก่ ระนาดเอก ระนาดทุ้มไม้ และระนาดทุ้มเหล็ก ได้เข้าไปผสมในวงปาด ทำให้วงปาดเกิดความไพเราะเพราะพริ้งมากกว่าเดิม ได้รับความนิยมจากนักดนตรีพื้นเมืองขยายวงกว้างออกไป จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดเชียงราย (รวมจังหวัดพะเยา) ในขณะนั้น วงปี่พาทย์พื้นเมืองจึงประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังต่อไปนี้

ระนาดเอก	1	วาง
ระนาดทุ้มไม้	1	วาง
ระนาดทุ้มเหล็ก	1	วาง
ปาดหรือข้องวง	1	วง
แน (ปี่) หลวง	1	เลา
แน (ปี่) น้อย	1	เลา
กลองทิ้งถิ้ง	1	ตุก (คล้ายกลองตะโพน)
กลองฮับ	1	ตุก (กลองรับ)
สิ้ง (ฉิ่ง)	1	คู่ (ฉิ่งแบบเมืองเหนือ)
สว่า (ฉาบใหญ่)	1	คู่
ไม้เห็บ	2-3	อัน (ใช้เฉพาะประเพณีพื้อนผี)

เพลงที่วงปี่พาทย์พื้นเมืองบรรเลงคือเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงปราสาทไหว เพลงลูกกุย ไวย เพลงลูกกุยช้า เพลงมอญ เพลงเกี้ยว เป็นต้น นอกจากนั้นยังนิยมบรรเลง เพลงไทย (เดิม) และเพลงลูกทุ่ง

1.3 วงปีซอ หรือ ปีจุม เป็นวงดนตรีล้านนาที่มีลักษณะโดดเด่นมาก เพราะเป็นวงดนตรีที่เป็นหนึ่งเดียวไม่เหมือนใครและไม่มีใครเหมือนในโลกนี้ ปีซอทำด้วยไม้ไผ่รวก มีขนาดเล็กใหญ่ต่างกันตามเสียงที่ต้องการ ชุดหนึ่งหรือชุดหนึ่งๆ จะมีปีจำนวน 3 เลา หรือ 4 เลา หรือ 5 เลา หรือ 7 เลา ปีซอขนาดเล็กยาวประมาณ 45 ซม. ขนาดอื่นก็โตและยาวขึ้นไปขนาด 8-9 ซม. จนถึงขนาดใหญ่ที่สุดยาวประมาณ 80 ซม. ปี 1 จุมส่วนมากจะทำมาจากไม้ไผ่รวกลำเดียวกัน วิธีทำปีซอ ตัดไม้รวกมาทะลวงข้อโดยเอาทางโคนลำต้นของไม้ไผ่รวกเป็นส่วนปลายปีซอ เอาส่วนทงปลายไม้ซึ่งเรียบเล็กเอาไว้ทำตัวปี และกะให้หัวปีตรงกับข้อไม้พอดี ข้อไม้ตรงหัวปีไม่ต้องทะลวงข้อปล่อยให้ตัน ปาดข้างไม้ไผ่รวกตรงใกล้สุดของหัวปีให้เป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้า เป็นตำแหน่งที่จะใส่ลิ้นปีที่ทำด้วยทองเหลือง เงิน หรือโลหะอื่น และเจาะรูเรียงลำดับกัน 7 รู รูที่เจาะจะเจาะให้รูขนย่นขึ้นไปทางหัวปีที่ใส่ลิ้น ไม่เจาะตรงๆ เหมือนปีอื่น วิธีเป่าใช้ริมฝีปากอมเป่าตรงที่ใส่ลิ้นข้างๆ จะเป่าเข้าหรือดูดลมออกก็เกิดเสียงได้ทั้งนั้น การผสมวง และแนวทางการบรรเลง มีดังต่อไปนี้

1.3.1 ปีซอ บรรเลงเป็นชุด เรียกว่า จุม มีลักษณะของปีดังนี้

(1) จุมละ 3 เลา ได้แก่

- 1) ปีก้อย เป็นปีที่มีขนาดเล็กสุด เป็นปีเอก
- 2) ปีกลาง
- 3) ปีแม่

(2) จุมละ 4 เลา ได้แก่

- 1) ปีเล็ก หรือปีตัด
- 2) ปีก้อย
- 3) ปีกลาง
- 4) ปีแม่

ในตอนหลังมีผู้นำเอาเป่าผสมหลายเลา ได้แก่ 5 เลา 7 เลา ซึ่งส่วนมากใช้เป่าประกอบการขับซอพื้นเมือง ตามงานปอยหลวง หรืองานบวชลูกแก้ว

1.3.2 แนวทางการบรรเลงวงปี่ซอแม่งออกได้เป็น 5 แนวทาง คือ

- (1) แนวที่ 1 บรรเลงตามแนวทำนองเชียงใหม่ มักมีซึ่งบรรเลงประกอบ
- (2) แนวที่ 2 บรรเลงตามแนวทำนองเงี้ยว จะใช้ปี่ 3 เลา ถ้วนก็ได้ ตามปกติจะใช้เฉพาะปี่ก้อยบรรเลงร่วมกับซึ่ง
- (3) แนวที่ 3 บรรเลงตามแนวเพลงจ้อย เป็นเพลงรำพันรักสำหรับแ้วสาว ใช้สลับกับปี่เล็ก บรรเลงคลอ นิยมเล่นเวลาค่ำๆ โดยชายหนุ่มจะพากันไปบ้านสาวแล้ว บรรเลงเพลงขับร้อง หรือไม่ก็พากันเดินจ้อยไปตามสะเวกบ้าน เพลงเล่นเฉพาะหนุ่มผู้ชาย ผู้หญิงจะไม่ได้ตอบ
- (4) แนวที่ 4 บรรเลงทำนองเพลงพระลอ ใช้ประกอบการขับร้องเรื่องพระลอโดยเฉพาะ
- (5) แนวที่ 5 บรรเลงแนวทำนองเพลงพม่า เช่น สร้อยเพลง เสดเลเมา

1.3.3 การฝึกหัดปี่ซอ

การฝึกหัดเป่าปี่ซอ จะต้องหัดเพลงแรกคือ เพลงอื้อ เป็นเพลงเริ่มแรก เพราะเป็นเพลงที่ค่อนข้างง่าย เมื่อหัดเพลงนี้ได้แล้วจึงหัดเพลงอื่นต่อไป เพลงอื้อ ชาวปี่ซอเรียกว่า เพลงทหาร เป็นเพลงที่เล่าเรื่องเกี่ยวกับการคัดเลือกทหารในสมัยก่อน หรือคำรายา เพลงที่นิยมบรรเลงในวงปี่ซอ เช่น ซอเชียงใหม่ ซอล่องน่าน ซอพม่า ซอพระลอ เป็นต้น

2. พิธีกรรมความเชื่อ นักดนตรีพื้นเมืองล้านนา ก็มีความเชื่อเหมือนนักดนตรีไทยทั่วไป คือ นับถือครูคนตรีผู้ที่สืบทอดวิชา บุษาคเรีองคนตรีถือว่าเป็นของสูง เวลาจะบรรเลงดนตรีทุกครั้งจะต้องมีพิธีการยกครู โดยมีพานใส่อกไม้รูปเทียน และเงินค่าขันตั้ง (ค่ากำนล) แล้วแต่ครูของแต่ละวงซึ่งอาจมีจำนวนเงินไม่เท่ากัน เช่น 5 , 5.25 , 12 , 32 บาท เป็นต้น ครูหรือหัวหน้าวงคนตรีจะทำพิธีไหว้ครูหรือยกขันครูเพื่อขอให้ครูบาอาจารย์คงบันดาลช่วยให้การบรรเลงครั้งนั้น ๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย นับได้ว่าเป็นขนบธรรมเนียมที่คิงามของนักดนตรีพื้นเมืองล้านนา

สรุป

ดนตรีพื้นเมือง เป็นดนตรีที่สร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญาของบรรพชนคนล้านนา เป็นวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่สืบทอดกันมาช้านานจากอดีตสู่ปัจจุบัน ดนตรีพื้นเมือง มี 3 ลักษณะ คือ วงสล้อซอซึ่ง วงปี่พาทย์พื้นเมือง และ วงปี่ซอหรือวงปี่ขุม นอกจากนั้นกระบวนการความเชื่อที่

เกี่ยวกับดนตรีพื้นเมืองยังเป็นจริยธรรมความเชื่อที่มีคุณค่าแก่การส่งเสริมให้ปฏิบัติสืบต่อไป
ดนตรีพื้นเมืองเป็นทรัพย์สินทางสังคมที่ชาวล้านนาควรช่วยกันอนุรักษ์

คำถามท้ายบท

1. วงดนตรีพื้นเมืองมีลักษณะอย่างไร ?
2. วงดนตรีพื้นเมืองมีกี่ชนิด ? แต่ละชนิดมีบทบาทในสังคมล้านนาอย่างไร ?
3. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องดีดได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
4. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องสีได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
5. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องตีได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
6. เครื่องดนตรีพื้นเมืองประเภทเครื่องเป่าได้แก่เครื่องดนตรีอะไรบ้าง ?
7. มีวิธีที่จะช่วยกันอนุรักษ์วงดนตรีพื้นเมืองให้อยู่รอดได้อย่างไร?

เอกสารประกอบการสอน

หลักสูตรท้องถิ่นวงปีพาทย์พื้นเมือง
โรงเรียนชุมชนบ้านฟ่อนวิทยา

กลุ่มศิลปะ : สาระดนตรี

ตามมาตรฐานช่วงชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

บทที่ 1

องค์ประกอบของคนตรี

องค์ประกอบของคนตรี เป็นส่วนรวมเนื้อหาสาระวิชาการคนตรี ซึ่งประกอบด้วยสาระดังต่อไปนี้

1. ทำนองเพลง (melody) คือเสียงสูง - ต่ำ สั้น-ยาว ของบันไดเสียงที่นำมาเรียบเรียงให้เกิดเป็นแนวการเคลื่อนที่โดยทำให้เกิดความพึงพอใจ ไพเราะเพราะพริ้ง สละสลวย การตกแต่งรายละเอียดในทำนองเพลง กระทำได้ด้วยการเพิ่มเติมเสียงในแนวทำนองเพลงทำนองเพลงมี 2 ลักษณะคือ

1.1 ทำนองหลัก คือแนวทำนองเพลงที่มีเสียงคนตรีที่เป็นเสียงหลัก โดยยังไม่มี การตกแต่งรายละเอียด

1.2 ทำนองแปร คือแนวทำนองเพลงที่ตกแต่งรายละเอียด โดยการเพิ่มเสียงคนตรีสอดแทรกในแนวทำนองหลัก ในคนตรีไทยเรียกว่า ทางเก็บ

2. จังหวะ (time) มีรายละเอียดเรื่องจังหวะอยู่ในเอกสารประกอบการสอนช่วงชั้น 1-3

บทที่ 2

3. การประสานเสียง (harmony) คือการใช้เสียงตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไปเล่นพร้อม ๆ กัน หรือเล่นไล่ตามกันไปสิ่งที่ต้องคำนึงในการประสานเสียงคือ “คอร์ด(Chord)” คอร์ด หมายถึง การนำเสียงคนตรีมาผสมกันตั้งแต่ 2 เสียงขึ้นไป เช่น คอร์ดโด มักเรียกกันทั่วไปว่า คอร์ด C ประกอบด้วย เสียง โด(C) มี(E) ซอล(G) คอร์ดซอล มักนิยมเรียกว่าคอร์ด G ประกอบด้วยเสียง ซอล(G) ที(B) เร(D) เป็นต้น การประสานเสียงจะมุ่งเน้นที่ความกลมกลืนของเสียงที่นำมาผสมกัน เพราะเสียงบางเสียงเมื่อนำมาผสมกันแล้วอาจจะเกิดความกระด้างได้ ผู้เรียบเรียงเสียงประสานจะต้องมีความรู้เรื่องคอร์ดเป็นอย่างดีจึงจะสามารถเรียบเรียงเสียงประสานได้อย่างดี เครื่องดนตรีที่สามารถเล่นคอร์ดได้คือ เครื่องคีย์บอร์ด เช่น เปียโน เป็นต้น

4. สีสัมผัสของเสียง (tone color) หมายถึงคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของเสียงคนตรี จากเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ หรือจากน้ำเสียงขับร้องของนักร้อง สีสัมผัสของเสียงมีความสำคัญมากต่ออารมณ์เพลง เพราะการเรียบเรียงเพลงจากเสียงคนตรีที่หลากหลายจะทำให้เพลงมีสีสันไพเราะน่าฟัง ดังนั้นเครื่องดนตรีจึงถูกประดิษฐ์ขึ้นอย่างมากมายหลายประเภทเพื่อให้เกิดน้ำเสียงที่แตกต่างกันออกไป เช่น เสียงแหลมคม เสียงทุ้มนุ่มนวล เสียงทุ้มหนักแน่น เป็นต้น น้ำเสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรีจะให้อารมณ์ และความรู้สึกเป็นหลายลักษณะ เช่น อารมณ์แจ่มใส อารมณ์เศร้า ครึกครื้น สนุกสนาน เป็นต้น

5 **พื้นผิวของดนตรี (music texture)** พื้นผิวดนตรีเป็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดนตรีในแนวนอนกับแนวตั้ง แนวนอนคือทำนอง แนวตั้งคือคอร์ด สองอย่างมารวมกันคือการประสานเสียง เช่น ในขณะที่เราเล่นกีตาร์ตัวเดียวและขับร้องเพลงก็เป็นดนตรีลักษณะหนึ่ง แต่ถ้าจะให้ได้ดนตรีที่ฟังแล้วสมบูรณ์ขึ้นก็ต้องเพิ่มเครื่องดนตรีแนวทางบรรเลงหรือแนวขับร้องเพื่อให้ดนตรีมีพื้นผิวตามต้องการ พื้นผิวแบ่งออกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

5.1 **พื้นผิวทำนองเดียว (Monophonic texture)** คือการขับร้องหรือบรรเลงเพลงที่มีทำนองเดียว ซึ่งจะขับร้องหรือบรรเลงเดี่ยวหรือหมู่ก็ได้ เช่น การสวดมนต์ การขับร้องทำนองเสนาะ เป็นต้น

5.2 **พื้นผิวแนวทำนองเด่นหลายแนว (Polyphonic texture)** เป็นพื้นผิวของดนตรีที่มีแนวทำนองเด่น 2 แนวหรือมากกว่า บรรเลงพร้อมๆ กันแต่ละแนวทำนองเพลงมีความสำคัญทัดเทียมกัน และเป็นอิสระต่อกัน มีความสัมพันธ์กันในทางประสานเสียง

5.3 **พื้นผิวที่มีแนวทำนองหลักและแนวประสานเสียง (Homophonic texture)** เป็นพื้นผิวของดนตรีที่มีแนวทำนองหลักและแนวประสานเสียงมาประกอบเป็นเสียงซ้อนกัน เช่น การขับร้องประกอบดนตรีของวงดนตรีทั่วไป เป็นต้น

5.4 **พื้นผิวที่มีทำนองหลักและทำนองแปร (Heterophonic texture)** เป็นพื้นผิวดนตรีที่มีแนวทำนองหลักทำนองเดียวแต่มีผู้บรรเลงอย่างน้อย 2 คน โดยคนหนึ่งร้องหรือบรรเลงแนวทำนองหลัก ส่วนอีกคนหนึ่งหรืออีกหลายคนบรรเลงทำนองแปร เป็นแนวทางที่โลดโผนไปจากแนวทำนองหลัก เช่น เพลงไทย(เดิม) เพลงพื้นเมือง ดนตรีตะวันออก เป็นต้น

6. **คีตลักษณ์ (Music form)** คือโครงสร้างหรือรูปแบบของบทเพลงที่คีตกวีได้มีการประพันธ์ดนตรีทั่วโลก คีตกวีจึงได้สรุปเป็นโครงสร้างหรือรูปแบบหลายๆ และกำหนดสัญลักษณ์เพื่อเขียนเป็นโครงสร้างของเพลงไว้ 8 ลักษณะ ดังนี้ (Willi Apel, 1972 : 109-110)

6.1 **เพลงเอกบท (Unitary form)** คือเพลงที่มีทำนองหลัก 1 ทำนอง หรือทำนองหลักลักษณะเดียว หรือเรียกว่า strophic form ใช้สัญลักษณ์แทนทำนองหลักด้วย A เพลงที่บรรเลงด้วยทำนองหลักเพียงทำนองเดียวแต่เปลี่ยนเนื้อไปเรื่อยๆ มีโครงสร้างเป็น AAAA.....เช่น เพลงแห่ เป็นต้น

6.2 **เพลงทวิบท (Binary form)** คือเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนอง ใช้สัญลักษณ์แทนด้วย A B บางครั้งอาจมีการขับร้องหรือบรรเลงทำนองซ้ำเป็นแบบ AA BB หรือแบบ AB AB เช่น เพลงบัวขาว เป็นต้น

6.3 เพลงตรีบท (Ternary form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 3 ทำนอง ใช้สัญลักษณ์แทนด้วย ABC บางครั้งอาจมีการขับร้องหรือบรรเลงทำนองซ้ำเป็นแบบ AABC

6.4 เพลงรอนโด (Rondo form) คือเพลงที่มีการบรรเลงหรือขับร้องซ้ำท่อนแรกสลับกับท่อนที่สอง สาม สี่ไปจนจบเพลง หรือบทสร้อยเพลงประกอบทำนองหลัก ใช้สัญลักษณ์แทนโครงสร้างด้วย ABACAD.....

6.5 เพลง แวเรียชั่น (Variation form) คือเพลงที่มีทำนองหลักทำนองเดียวแต่บรรเลงหรือขับร้องหลายครั้ง แต่ครั้งทำนองจะเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกของผู้บรรเลงหรือผู้ขับร้อง

6.6 เพลงโซนาต้า (Sonata form) คือเพลงที่มีทำนองเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ไม่ซ้ำทำนองเดิม ใช้สัญลักษณ์และเขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ ABC..... โดยปกติจะมีไม่เกิน 3 ทำนอง

6.7 เพลงราวไบนารี (Rounded binary form) เป็นเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนองคือ AB บรรเลงหรือขับร้องทำนอง A 2 รอบและต่อด้วยทำนอง BA และจบด้วย BA เขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ AA BA BA

6.8 เพลงโฟร์พาร์ท (Four part form) คือเพลงที่มีทำนองหลัก 2 ทำนอง บรรเลงหรือขับร้องด้วยทำนอง A ต่อด้วยทำนอง B และกลับมาทำนอง A และ B แล้วจบด้วยทำนอง A เขียนเป็นโครงสร้างได้ดังนี้ AB AB A

บทสรุป

องค์ประกอบของดนตรีมีส่วนสำคัญ 6 ส่วน ได้แก่ ทำนองเพลง จังหวะ การประสานเสียง สีสัมผัสของเพลง พื้นผิว และคิธลักษณ์

คำถามท้ายบท

1. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่บอกให้ทราบว่าเป็นเพลงอะไร ?
2. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่ทำให้เพลงเกิดความสนุกสนานหรือครื้น ?
3. องค์ประกอบดนตรีส่วนใดที่ทำให้เพลงเกิดความสลับซับซ้อน ?

บทที่ 2

โน้ตเพลงเบื้องต้น

โน้ตเพลงเป็นสื่อที่สำคัญในวิชาการดนตรีเพราะโน้ตเป็นเครื่องมือบันทึกทำนองเพลงที่สลับซับซ้อน ได้อย่างค่อนข้างละเอียดถี่ถ้วน และเป็นเครื่องช่วยให้นักดนตรีสามารถ ฝึกซ้อมการบรรเลงเพลงได้อย่างถูกต้องก่อนที่จะจำทำนองเพลงได้ โน้ตเพลงมีการบันทึกกันหลายรูปแบบ ที่นิยมใช้กันในประเทศไทยได้แก่ โน้ตไทย โน้ตสากล และโน้ตเชอเว

โน้ตไทย

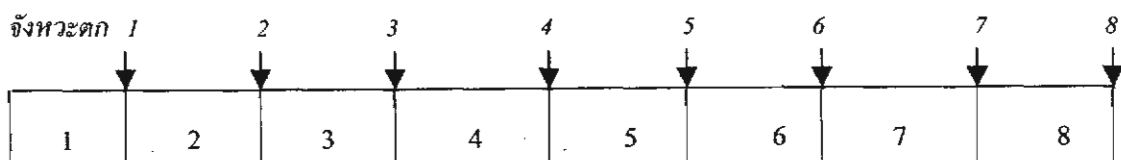
การบันทึกโน้ตแบบไทย เหมาะสำหรับบันทึกทำนองเพลงไทยเพราะทำความเข้าใจและอ่านง่าย จังหวะตกและห้องเพลงเหมาะสมกับส่วนของเพลงไทย เมื่อบันทึกทำนองเพลงแล้วสามารถนำโน้ตมาวิเคราะห์ทำนองเพลงได้ นักดนตรีไทยได้บันทึกโน้ตลักษณะเช่นนี้มาเป็นเวลานานแล้ว เป็นการบันทึกโน้ตที่มีจังหวะตรงอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปจากโน้ตประเภทอื่น ปัจจุบันโน้ตไทยเป็นโน้ตที่เป็นมาตรฐานการบันทึกทำนองเพลงไทย ในวงการศึกษาดนตรีทั่วประเทศไทยได้ใช้โน้ตไทยสอนนักศึกษา และให้นักศึกษาฝึกซ้อมดนตรีไทยโดยใช้โน้ตไทยกันทั่วทุกหนทุกแห่ง โน้ตไทยมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ห้องเพลงและจังหวะตก

1.1 ห้องเพลงในโน้ตไทย 1 บรรทัดจะมี 8 ห้องเพลง ดังต่อไปนี้

1	2	3	4	5	6	7	8
---	---	---	---	---	---	---	---

1.2 จังหวะตก จังหวะตกของโน้ตไทยจะตกท้ายห้องเพลงแสดงด้วยเครื่องหมาย (↓) ดังนี้

2. **อักษรคนตรี** การบันทึกโน้ตเพลงไทยเดิมใช้ตัวเลขเป็นแทนเสียงคนตรี หรือใช้เป็นตำแหน่งเสียงของเครื่องคนตรี ปัจจุบันนิยมบันทึกโดยใช้อักษรคนตรีแบบอิตาลี ดังต่อไปนี้

อักษรคนตรีแบบอิตาลี	อักษรคนตรีแบบไทย
โด (Do)	ด
เร (Ra)	ร
มี (Me)	ม
ฟา (Fa)	ฟ
ซอล (Sol)	ซ
ลา (La)	ล
ที (Ti)	ท

3. **บันทึกเป็นทำนองเพลง** การบันทึกโน้ตไทย 1 ห้องเพลงปกติจะบันทึกอักษรคนตรี 4 ตัว สำหรับทำนองที่เรียกว่าทำนองเพลงทางเก็บ น้อยกว่า 4 ตัว สำหรับทำนองเพลงที่เรียกว่าทำนองหลัก และมากกว่า 4 ตัว สำหรับทำนองเพลงที่สะบัด

ตัวอย่าง บันทึกทำนองเพลง ลาวดวงเดือน

↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
- คร ม	- ซ - ด	- - - ร	ด ด ด ด	ซ ล ด ล	ซ ม - ซ	- - - ล	ซ ซ ซ ซ

↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
- ม ซ ม	- ด - ล	- ด - ล	- ซ - ม	- ซ - ม	- ร ด ร	- - - ม	ร ร ร ร

โน้ตสากล

โน้ตสากลคือการบันทึกเสียงดนตรีด้วยตัวโน้ตและบรรทัด 5 เส้น (Staff) การบันทึกโน้ตสากลเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ทุกประเทศจะสอนวิชาการดนตรีด้วยโน้ตสากล ซึ่งมีส่วนประกอบดังต่อไปนี้

1. ตัวโน้ต (Note) ตัวโน้ตเป็นสัญลักษณ์ที่แทนความสั้น-ยาวของเสียง (Duration) มีลักษณะและคุณสมบัติดังต่อไปนี้

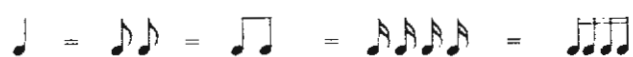
1.1 ลักษณะตัวโน้ต

ลักษณะตัวโน้ต	อัตราตัวโน้ต
 โน้ตตัวกลม (Whole note)	อัตราเต็ม
 โน้ตตัวขาว (Half note)	อัตราเท่ากับครึ่ง
 โน้ตตัวดำ (Quarter note)	อัตราเท่ากับครึ่ง
 โน้ตตัวเข็บิด 1 ชั้น (Eighth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง
 โน้ตตัวเข็บิด 2 ชั้น (Sixteenth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง
 โน้ตตัวเข็บิด 3 ชั้น (Thirty - second note)	อัตราเท่ากับครึ่ง
 โน้ตตัวเข็บิด 4 ชั้น (Sixty – fourth note)	อัตราเท่ากับครึ่ง

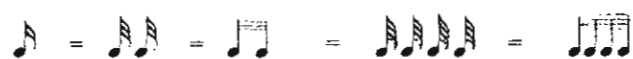
1.2 อัตราตัวโน้ต

1.3 การขยายอัตราตัวโน้ตด้วยการประจุ โน้ตตัวที่ถูกประจุจะมีค่าเพิ่มขึ้นเท่ากับ
ครึ่งหนึ่งของตัวโน้ตตัวนั้น ดังนี้

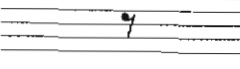
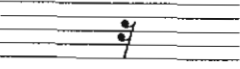
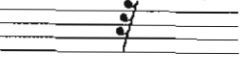
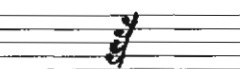

2. ตัวหยุด (Rests) และอัตราตัวหยุด ตัวหยุดคือเครื่องหมายที่แสดงการหยุดเสียงดนตรี เมื่อพบเห็นเครื่องหมายดังกล่าวในโน้ตเพลงให้หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราของตัวหยุด ซึ่งจะมีอัตราสอดคล้องกับอัตราของตัวโน้ตดังนี้

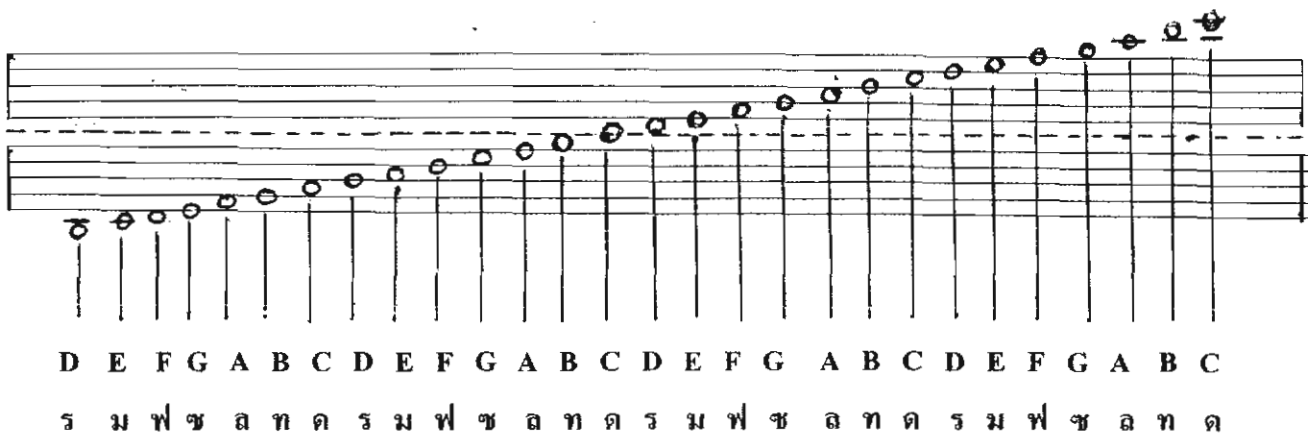
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	
	หยุดเสียงดนตรีนานเท่ากับอัตราตัวโน้ต	

3. บรรทัด 5 เส้น (Staff) เป็นเส้นกำหนดระดับเสียง (pitch) สูง-ต่ำ ของตัวโน้ต ทั้งตัวโน้ต ที่อยู่ในตำแหน่งคาบเส้นหรือระหว่างเส้น ตัวโน้ตที่อยู่ตำแหน่งต่ำเสียงจะต่ำ ตัวโน้ตที่อยู่ตำแหน่งสูงเสียงจะสูง มีลักษณะและคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

3.1 ลักษณะของบรรทัด 5 เส้น

3.2 คุณสมบัติของบรรทัด 5 เส้น คือเครื่องมือกำหนดระดับเสียงของตัวโน้ต โดยใช้
บรรทัด 5 เส้น 2 ชุดเชื่อมต่อกัน (Great staff) รวมเป็น 11 เส้น ดังนี้

*

เสียงที่มีเครื่องหมาย * เรียกว่าเสียงโดตัวกลาง (Middle C)

4. กุญแจประจำหลักเสียง (Clef) เป็นเครื่องหมายที่แสดงช่วงเสียง มีลักษณะและคุณสมบัติดังนี้

4.1 ลักษณะของกุญแจประจำหลักเสียงที่นิยมใช้ในปัจจุบัน 4 ลักษณะ คือ

	เรียกว่ากุญแจซอล (Treble clef) ประจำหลักเสียงสูง(Soprano)
	เรียกว่ากุญแจอัลโต้ (Alto clef) ประจำหลักเสียงกลาง-สูง(Alto)
	เรียกว่ากุญแจเตเนอร์ (Tenor clef) ประจำหลักเสียง กลาง-ต่ำ (Tenor)
	เรียกว่ากุญแจฟา (Bass clef) ประจำหลักเสียงต่ำ (Bass)

4.2 คุณสมบัติของกุญแจประจำหลักเสียง เป็นสัญลักษณ์ที่กำหนดช่วงเสียงในบรรทัด 11 เส้น ดังต่อไปนี้

Bass clef Tenor clef Alto clef Treble clef

กุญแจซอล (Treble clef)

กุญแจอัลโต้ (Alto clef)

กุญแจเตนเนอร์ (Tenor clef)

กุญแจฟา (Bass clef)

5. ห้องเพลง (Bar-line) คือเส้นกั้นบรรทัด 5 เส้น เพื่อแทนเครื่องหมายเน้นเสียงและทำให้เกิดการแบ่งกลุ่มตัวโน้ตในทำนองเพลง ดังต่อไปนี้

6. เครื่องหมายกำหนดจังหวะ (time signature) คือสัญลักษณ์กำกับจังหวะ และลีลาของเพลง มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

6.1 ลักษณะของเครื่องหมายกำหนดจังหวะ เช่น

$$\frac{2}{2} \quad \frac{2}{4} \quad \frac{3}{4} \quad \frac{4}{4} \quad \text{ฯลฯ}$$

$$\frac{2}{2} \quad \text{มีสัญลักษณ์คือ } \text{C}$$

$$\frac{4}{4} \quad \text{มีสัญลักษณ์คือ } \text{C}$$

6.2 ตำแหน่งของเครื่องหมายกำหนดจังหวะเมื่อเขียนประกอบในบรรทัด 5 เส้น

6.3 ความหมายของเครื่องหมายกำหนดจังหวะ ซึ่งประกอบด้วยเลขล่างและเลขบน มีความหมายดังนี้

เลขบน : คือจำนวนจังหวะเคาะในแต่ละห้องเพลง

เลขล่าง : แทนลักษณะตัวโน้ตนับเป็น 1 จังหวะเคาะ ได้แก่ 1 2 4 8 16 32 64

- 1 หมายถึงโน้ตตัวกลม ($\circ$) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 2 หมายถึงโน้ตตัวขาว (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 4 หมายถึงโน้ตตัวดำ (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 8 หมายถึงโน้ตตัวเข็ช้ด 1 ชั้น (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 16 หมายถึงโน้ตตัวเข็ช้ด 2 ชั้น (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 32 หมายถึงโน้ตตัวเข็ช้ด 3 ชั้น (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ
- 64 หมายถึงโน้ตตัวเข็ช้ด 4 ชั้น (J) นับเป็น 1 จังหวะเคาะ